

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Зв'язок співзалежності та локуса контролю особистості

Студентки 4 курсу групи ЗПС-41
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ
Юлії ЛОТАРЬОВОЇ

Керівник: к.психол.н., доцент ЗВО кафедри
загальної психології,
Олена НЕВОЄННА

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Харків – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	5
1.1. Поняття співзалежності в психології: визначення, основні підходи, причини виникнення.....	5
1.2. Психологічний зміст поняття локусу контролю особистості.....	10
Висновки до I розділу.....	14
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЛОКУСА КОНТРОЛЯ У МОЛОДИХ ЧОЛОВІКІВ ТА МОЛОДИХ ЖІНОК.....	15
2.1. Мета та задачі дослідження.....	15
2.2. Соціально –демографічний опис вибірки.....	15
2.3. Опис процедури та методів дослідження.....	16
2.4. Аналіз та інтерпретація результатів зв'язку співзалежності та локуса контроля у жінок.....	17
2.5. Аналіз та інтерпретація результатів зв'язку співзалежності та локуса контроля у чоловіків.....	21
2.6. Порівняльний аналіз співзалежності та локусу контролю у молодих чоловіків та жінок.....	24
Висновки до II розділу.....	29
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
Анотації.....	35
Додатки.....	37

ВСТУП

У сучасному світі тема співзалежності все більше цікавить як і науковців, так і пересічних людей. Неможливо уявити близькі стосунки без емоційної прив'язаності, адже так чи інакше ми не можемо бути абсолютно вільними від залежності, коли любимо. Проте у міжособистісних стосунках часто виникає співзалежність, яка характеризується як патологічний стан, при якому людина втрачає себе, знецінює свої можливості та бажання, або навіть завдає шкоди своєму ментальному і фізичному здоров'ю.

Проблему співзалежності вивчали такі українські та зарубіжні дослідники як О. Сімонова, В. Москаленко, Н. Коляда, Б. Уайнхолд, Ш. Вегшейдер-Круз, С. Карпман, М. Мюррей, Д. Фріл, М. Бітті, Д. Бредшоу, Р. Поттер-Еффрон, Дж. Бредшоу, Р. Саббі, О. Савчук,. Проблема локусу контролю зустрічається в працях таких вчених як Д. Майерс, Є. Бажина, С. Голинкіна, М. Кондратьєв, С. Нартова-Бочавер, Л. Виноградова, М. Холодна та інші. [1-8,10,12-16]

Аналіз сучасних досліджень показує, що співзалежність розглядають в різних контекстах, включаючи сімейні відносини, робочі стосунки, терапевтичні ситуації та інші соціальні контексти. Однією з найбільших областей досліджень є взаємозв'язок співзалежності та різних аспектів психічного здоров'я. Дослідження демонструють, що співзалежність може бути пов'язана з різними проблемами, такими як депресія, тривожність, зловживання речовинами та інші психічні розлади. Співзалежність також досліджується в контексті терапевтичних підходів, розглядається в контексті сімейних систем та динаміки груп.

Варто зазначити і той факт, що співзалежність особистості взаємопов'язана із локусом контролю. Ми можемо розглядати співзалежність в контексті локусу контролю як таку проблему, яка прямо впливає на цей локус, викликаючи більшу тенденцію до зовнішнього контролю через сильну залежність від інших. Виходячи з результатів досліджень останніх часів, можемо констатувати, що цікавим було б вивчення проявів, пов'язаних з контролем за власними діями і співзалежністю

Об'єкт дослідження - співзалежність особистості.

Предметом дослідження є зв'язок співзалежності та локуса контролю особистості.

Метою дослідження є вивчення зв'язку співзалежності та локуса контролю особистості, проведення порівняльного аналізу зв'язку співзалежності та локуса контролю особистості у молодих чоловіків та молодих жінок.

Гіпотеза дослідження: Високий рівень співзалежності, незалежно від статі, буде проявлятися в екстернальному типі контролю над значущими ситуаціями, як в досягненнях, так і невдачах досліджуваних.

Відповідно до мети дослідження нами було сформульовано такі завдання:

1. Провести теоретичний аналіз поняття співзалежності та локуса контролю особистості, основних психологічних підходів щодо визначення цих понять;
2. Провести діагностику співзалежності локуса контролю особистості у молодих чоловіків та молодих жінок;
3. Визначити зв'язок співзалежності та локусу контролю особистості в означених групах досліджуваних;
4. Провести порівняльний аналіз співзалежності та локусу контролю у молодих чоловіків та жінок.

У роботі використано такі методики: методика «Шкала вимірювання рівня співзалеженості» Л. Спанн та Д. Фішера [12], Тест профілю відносин (Р. Борнштейн) (Relationship Profile Test) [10], методика «Рівень суб'єктивного контролю» (РСК) М.Еткінда [10].

Методи статистичної обробки даних: кореляційний аналіз Спірмена для визначення взаємозв'язку співзалежності з локусом контролю у групах досліджуваних. U- критерій Манна-Уїтні для обчислення міжгрупових відмінностей.

У дослідженні взяли участь 55 осіб, перша група – 30 дівчат від 20-30 років, друга група – 25 чоловіків від 20-30 років.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що викладені у роботі основні положення можуть бути використані практичними психологами в організації психологічної підтримки та супроводу співзалежних осіб.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Поняття співзалежності в психології: визначення, основні підходи, причини виникнення

Актуальність теми співзалежності особистості, а також співзалежних стосунків зумовлює все більше поширення наукових праць та трактувань цього феномена у сучасній психології. Варто зазначити, що вперше цей термін з'явився у США в 1970-х рр. коли приписували його жінкам чоловіків хворих на алкоголізм. Пізніше це поняття розширили і на сім'ї, члени якої страждають іншими видами хімічної і нехімічної залежності, а згодом і на особистості, які мають патологічну емоційну співзалеженість від партнера без адикцій, проте з особливостями характеру.

Аналізуючи останні дослідження зазначимо, що поняття співзалежності особистості у сучасній науці є міждисциплінарним та розглядається у межах різних наукових галузей: психології, педагогіки, психіатрії, соціології. Відповідно до різних підходів трактування співзалежності спостерігаємо неоднозначність цього поняття. Так, науковці трактують цей термін, як «хвороблива прив'язаність» (О. Сімонова), «надмірна стурбованість» (В. Штандер), «адикція відносин» (А. Шаеф), «психологічний стан» (Р. Саббі), «комплекс особливих рис характеру» (С. Вітілд), «залежність» (В. Москаленко), «набір засвоєних норм поведінки» (Р. Баркер). Однак спільним показником означених понять є постійна концентрація думки на комусь або чомусь, залежність (емоційна, соціальна) від людини чи об'єкта [5].

На пояснення феномена співзалежності вплинули також різні уявлення про причини та специфіку перебігу цього стану, адже співзалежність розглядають і як захисну психологічну реакцію на обставини і як генетично зумовлений стан психіки. Наприклад, Р. Поттер-Ефрон визначав співзалеженість як стан особистості, на чие життя впливає інша людина, яка має адикції. Крім того варто зазначити, що науковець виділяв симптоми співзалежності [16]: низький рівень прояву ідентичності, когнітивні порушення, ригідність, хронічні страхи, контроль поведінки іншого, відчай та лють, почуття провини та сорому.

Під час конференції в США (1989 р.), співзалежність було охарактеризовано як хворобливий стан, який виникає внаслідок компульсивної (некерованої) поведінки та впливу думок інших осіб, такий стан формується у зусиллях людини знайти впевненість у собі, розуміючи свою важливість і визначаючи себе як особистість [6].

Згідно з цим, важливо відзначити, що деякі вчені розглядають співзалежність як синонім залежності, і це виявляється у тих самих проявах: мігрень, підвищений пульс, порушення ритму серця, артеріальна гіпертензія, нав'язливі думки та стани, низька самооцінка, неспроможність керувати ситуацією, ворожість до себе, почуття провини, гнів, ігнорування власних потреб, нестримна агресія, ізоляція, проблеми у взаємодії, апатія, схильність до сльозливості, труднощі у сексуальному житті, депресія, суїцидальні думки. [16,17].

О'Браєн і М. Габоніт дотримувалися погляду, що співзалежність має відношення до міжособистісної взаємодії та незалежності. Вони виділяли 5 ознак співзалежної особистості [14]. Першим було визначено поняття турботи, як я ознаки, що вказує на надмірну відданість нагляду за іншими людьми, нерідко за жертву своїх власних потреб. Наступною властивістю яка була пов'язана з проявами була наявність екстернального локусу контролю, як здатність перекладати все на зовнішні обставини. Наступною ознакою автори виділяли капітуляцію, як відсутність наполегливості у встановленні власної гідності та задоволенні особистих потреб. Також автори відносять до співзалежної особистості такі ознаки, як порушення навичок комунікації та недостатня автономія.

Складність і неоднозначність трактування поняття співзалежності зумовлюється міждисциплінарністю цього феномену. Таким чином сформувалося 4 підходи до його розуміння: медичний, соціальний, екзистенційний, психологічний [6].

Представники медичного підходу розглядають співзалежність як невиліковну хворобу, що проявляється в способі життя, призводить до порушення функціонування організму та впливає на якість і тривалість життя людини. Соціальний підхід характеризував співзалежну особистість як таку, яка здатна контролювати поведінку іншої людини. Представники цього підходу пов'язують

формування співзалежності із вихованням у дисфункціональних сім'ях, де були прояви алкогольної і наркотичної залежності, або жорстокого поводження. Згідно ж екзистенційного підходу феномен співзалежності не є негативним явищем, а вважається істотним аспектом людського буття. Представники безпосередньо психологічного підходу характеризують співзалежність як набутий дисфункціональний поведінковий розлад, що виникає в результаті затримки розвитку. Автори психологічного підходу пов'язують співзалежність із вихованням і незавершеністю стадії становлення психологічної незалежності, починаючи із раннього дитинства.

Здійснений теоретичний аналіз літератури дає нам можливість визначити специфіку поняття «співзалежність» у межах тих напрямків, які виділяють у психології, для полегшення розуміння причин виникнення досліджуваного нами феномена. Психоаналітичний підхід вбачає співзалежність як форму невротичного внутрішньоособистісного конфлікту, де особистість стикається зі суперечливими бажаннями та потребами, викликаними внутрішнім конфліктом. [18] Еволюційний підхід розглядає співзалежність як результат незавершеності етапів розвитку на критичних стадіях. Таке розуміння може вказувати на те, що співзалежність може виникати внаслідок неповного формування особистості на певних етапах розвитку. Системний сімейний підхід розглядає співзалежність як результат дисфункціональних сімейних структур, які передаються через покоління та сприймаються як норма. Цей підхід розглядає феномен співзалежності в контексті системи, не відокремлюючи його від навколишнього середовища [17]. Транзактний аналіз визначає співзалежність як "вторинний патологічний симбіоз", що виникає між "системою знецінювання" (співзалежна особистість) та "системою грандіозності" (залежний партнер). Це розуміння вказує на нестійкий зв'язок між двома типами особистостей. Біхевіоральний підхід розглядає співзалежність як систему поведінки, яка характеризується "набутою безпорадністю". Така безпорадність передається через покоління через традиції, ритуали та інші сімейні патерни. [15]

Розглянувши основні підходи до визначення поняття співзалежності доцільним буде розглянути деякі питання, пов'язані з причинами, факторами, які впливають на

її розвиток. До таких факторів відносяться гендерний, внутрішньоособистісний, виховний та еволюційний фактор. Розглянемо їх детальніше.

Слід зазначити, що до співзалежних стосунків більш схильні жінки, оскільки вважаються емоційнішими, ніж чоловіки. Роль жінки часто розглядається як відданість і прихильність чоловіку та сім'ї. Крім того часто у співзалежних жінок спостерігаються деструктивні уявлення про взаємини, емоційні і поведінкові розлади. Вони пояснюють свою поведінку як здатність любити людину з усіма її недоліками.

Внутрішньоособистісний фактор полягає у тих характеристиках особистості, через які вона більш схильна до співзалежних стосунків. У групі ризику знаходяться невпевнені люди, які легко піддаються впливу інших людей. Таким чином прагнення подолати почуття самотності, власної незначущості вимагають відмови від свободи і пригнічення своєї індивідуальності. Крім того варто зазначити, що «співзалежність пов'язана із підвищенням рівнем психопатології, що проявляється через нав'язливу поведінку, депресію, тривогу, а також негативно пов'язана із рівнем почуття власної гідності» [6]. Таким чином зауважимо, що з великою вірогідністю співзалежні особистості характеризуються тривожністю та схильністю до депресій.

Аналіз психологічної літератури також дозволяє нам розуміти співзалежність не тільки як вторинне явище, що пов'язане з алкогольною і наркотичною залежністю близького, а як порушення розвитку особистості, що сформувалося в ранніх дитячородинних стосунках. Коли дитина народжується, вона знаходиться у залежних відносинах з мамою. Це природні симбіотичні зв'язки між мамою і дитиною, які мають будуватися на емоційній прив'язаності та довірі. Якщо такий зв'язок не налагодився, наприклад було напружене становище в сім'ї, мама була відстороненою, то у дитини не виникне почуття безпеки. Недостатність любові та уваги робить її вразливою та надмірно прив'язаною до батьків, а в майбутньому – до інших людей. У дорослому віці, постійний внутрішній конфлікт між бажанням прийняття і сумнівами у власній цінності створює тривожність і нестійкість, які спонукають людину до пошуку любові від інших та заповнення свого «Я» цією любов'ю як основною метою життя. [1].

Варто виділити також еволюційний фактор, який характеризується побудовою суспільства протягом існування людства. Доісторична доба, що тривала 30–40 тис. років до н.е була культом жіночого початку. Це було партнерське суспільство, яке будувалося на рівності, єдності, відмові від насилля, влади, війни. Спільна діяльність сприяла гармонічним стосункам між людьми. У 4 тис. до н.е. жіночий культ витісняється чоловічим, що призвело до виникнення домігаторного суспільства. Домігаторне суспільство культивує мужність, готовність віддати життя за ідею, деструктивні дії (війни, захоплення територій), конкуренцію, ієрархію і силу. На думку науковців, домігаторне суспільство дорівнює співзалежному суспільству, яке сягає і наших днів [11].

Існують також дослідження в яких вивчається динаміка співзалежності. Таким чином виділяють 4 умовні фази перебігу співзалежності [5]: фаза заклопотаності характеризується наявністю тривоги за близького, появою почуття провини, сорому, образи, жалю до себе, неспокою та гніву. Наявність проблем на цій фазі заперечується. Фаза самозахисту ж супроводжується перетворенням різних емоцій в негативні і в той же час заперечуються токсичні емоції. Людина відчувається відповідальною за всі проблеми, втрачається контроль над своїм життям і життям близьких. Фаза адаптації, фаза в якій посилюється почуття провини та сорому, все частіше виражається гнів, з'являються докори сумління і стрес, прагнення до надмірної опіки, виражена жалість до себе, почуття власної поразки, критично знижується самооцінка. Фаза виснаження - повна втрата почуття власної гідності, втрачається терпимість, людина морально деградує, з'являються страхи, тривога та депресія стають більш вираженими.

Таким чином проаналізувавши поняття співзалежності особистості в психології, основні підходи щодо її вивчення, фактори, які призводять до її виникнення, дозволяє нам зробити висновок, що співзалежність є складним психологічним явищем, яке визначається сильною залежністю особи від інших людей, супроводжуючись нестабільністю самооцінки, ігноруванням своїх потреб. Це може призводити до нездорових відносин, обмеженого особистісного розвитку та

стресу. Співзалежність розглядається такою, яка так чи інакше пов'язана з певним відношенням людини до себе, яке змінюється протягом життя.

1.2. Психологічний зміст поняття локусу контролю особистості

У попередньому параграфі нашої роботи нами було розглянуто поняття співзалежності, історія вивчення його з боку різних психологічних підходів, причини формування, динаміка її прояву. Нами було з'ясовано, що однією з причин, яка призводить до формування співзалежності є самовідношення особистості, її самооцінка. Розгляд співзалежності особистості у концепції її впливу на міжособистісні стосунки, зумовлює вивчення цього феномену у взаємозв'язку із локусом контролю.

Поняття «локус контролю» було запропоноване Дж. Роттером для пояснення інтерпретації людиною свого життя в межах інтернальності (внутрішнього локусу) та екстернальності (зовнішнього локусу). Неоднозначність поняття зумовлюється вивченням цього феномена різними авторами. Тому розглядаємо локус контролю як по-перше суб'єктивну оцінку особистісного контролю над подіями життя, яким володіє людина (Д. Майерс), по-друге, як схильність індивіда атрибутувати відповідальність за успіхи й невдачі зовнішнім обставинам або розглядати їх як власні досягнення чи помилки (Є. Бажина, С. Голинкіна, М. Кондратьєв, С. Нартова-Бочавер), по-третє, як фактор впливу на метакогнітивний досвід, що обумовлює пізнавальну діяльність (Л. Виноградова, М. Холодна).

За визначеннями науковців, локус контролю – це стійка властивість індивіда, яка формується при його адаптації до соціуму і є важливою інтегральною характеристикою особистості, показником зв'язку ставлення до себе зі ставленням до довколишнього світу [3], тому виділяють інтернальний та екстернальний тип локусу контролю. Інтернальний локус вказує на те, що індивід має відповідальність за свою поведінку в собі і бере контроль за своїм життям на себе. Людина із екстернальним локусом приписує відповідальність за свої вчинки та діяльність зовнішньому (іншим людям, обставинами, фатуму тощо). Такі люди вважають себе нездатними контролювати розвиток подій у власному житті (схильність до безпорадності). Крім

того, інтрепретують важливі події в житті як результат випадку або дій інших людей. Таким індивідам характерна стурбованість, підвищена агресивність та тривожність.

Варто зауважити, що локус контролю є стійким елементом саморегуляції особистості, що безпосередньо впливає на її поведінку у соціумі. Проте Дмишко О.С. пише, що локус контролю не визначає реальність контролю зовнішнім чи внутрішнім причинами, а лише суб'єктивне його сприйняття [3]. Тобто інтернальність чи екстернальність це не особистісна характерна риса, а паттерн поведінки. Проте водночас з цим екстернальність-інтернальність тісно пов'язана з психологічними процесами та станами особистості, що дає змогу виокремити певні особистісні характеристики, які притаманні індивідам із зовнішнім та внутрішнім контролем. В додатках до нашої роботи, проаналізовані нами особливості ми представили у вигляді таблиці (Додаток А).

Вивчаючи причини появи зовнішнього локусу контролю, звертаємося до причин «набутої безпорадності», яка виникає внаслідок відмови від пошукової діяльності (характерна риса екстернальності). Серед причин «набутої безпорадності» науковці виділяють [3]: Фрустрація дослідницької активності, гіперопіку та авторитарне виховання.

Отже, так само як і співзалежність, розвиток зовнішнього локусу контролю спричинений вихованням дитини. В такому випадку зовнішній локус контролю виконує функцію захисного механізму, який знімаючи відповідальність за невдачі індивіда, дозволяє йому адаптуватися та зберегти самоповагу. До слова варто зазначити, що більшість деліквентів в дитячому і підлітковому віці відчували емоційну депривацію та вплив несприятливого психологічного клімату сім'ї. [3].

Проаналізувавши наявну літературу із цього питання ми систематизували кілька факторів виникнення зовнішнього контролю особистості: сімейне середовище (виховання в сім'ї, де дорослі відводять головну роль зовнішнім обставинам або випадковості, може сформувати в дитини переконання, що вона не має контролю над своїм життям), соціальне оточення (культурні та соціальні впливи можуть підтримувати ідею, що зовнішні фактори визначають успіх та долю людини, замість акценту на внутрішніх зусиллях), негативні життєві події (поразки невдачі або

травматичні досвіди можуть призвести до переконання, що все залежить від зовнішніх обставин, а не від особистих зусиль), медіа та соціальні мережі (загальна культура, що підкреслює успіх через випадковість або зовнішні обставини, може впливати на уявлення людей про контроль над власним життям).

Крім того зовнішній локус контролю може мати кілька наслідків, такі як відчуття безсилля, що проявляється так, що люди можуть відчувати, що не можуть впливати на своє життя, що може спричинити стрес і депресію. Другий наслідок це низька самооцінка, як відчуття, що всі важливі рішення залежать від зовнішніх факторів, може призвести до низької віри у власні здібності та навички. Також існують такі наслідки, як зниження ініціативності, обмежені можливості розвитку. Ці наслідки можуть впливати на багато сфер життя, знижуючи мотивацію та самопочуття, і можуть потребувати психологічної або психотерапевтичної підтримки для зміни переконань та покращення ставлення до власного життя.

Численні дослідження вказують, що тип локусу контролю впливає на різні аспекти життя людини, способи взаємодії з навколишнім середовищем, стратегії подолання стресу, процеси ухвалення рішень, мотивацію та загальну якість життя. Наприклад, дослідження показали, що особи з зовнішнім локусом контролю виявляли вищий рівень депресії, тривоги та стресу під час пандемії, порівняно з тими, хто мав внутрішній локус контролю. Це пояснюється тим, що люди з екстернальним локусом контролю схильні до пасивного ставлення до свого здоров'я та безпеки, вони вважають, що їхнє благополуччя залежить від зовнішніх, непередбачуваних чинників. [9].

Отже, локус контролю впливає на спосіб, яким люди сприймають події у своєму житті. Ті, у кого внутрішній локус контролю, вірять, що вони відповідальні за свої дії та результати, у той час як люди зі зовнішнім локусом контролю вважають, що події залежать від зовнішніх факторів, які переважно не залежать від них. Зовнішній локус контролю безпосередньо впливає на розвиток співзалежності особистості. Співзалежність описує стан, коли людина надмірно залежить від інших осіб у відносинах, вкладаючи значні зусилля у забезпечення їхнього комфорту чи відчуття щастя, навіть якщо це суперечить власним потребам чи здоров'ю. Тому внаслідок

зовнішнього локусу контролю, люди вважають себе менш відповідальними та залежать від інших людей.

Варто зауважити, що зовнішній локус контролю є однією із основних ознак співзалежності та обумовлений заниженою самооцінкою. Особи із екстернальним локусом контролю можуть відчувати меншу внутрішню силу чи контроль над власними можливостями. Їхня самооцінка може залежати від зовнішніх оцінок та визнання, замість внутрішнього визначення власної цінності та успіху. Таке зовнішнє спрямування може підштовхнути до співзалежності, коли індивід активно шукає визнання, підтримку та задоволення відносин через відчуття відсутності контролю над своїм життям. Це може стати перешкодою для формування здорової самооцінки та емоційної незалежності.

Сучасні дослідження проводилися в контекстах вивчення зв'язку співзалежності з ірраціональними настановами, як такими, що можуть значно погіршувати якість життя і психологічне благополуччя; з тривожністю, як такою, через яку людина намагатиметься зменшити своє почуття невизначеності та в надмірній турботі над близькими; самооцінкою або у зв'язку з дитячими травмами тощо. Досліджень з вивчення співзалежності в контексті локусу контролю замало, останні проаналізовані нами дослідження описують, що людям з яскраво вираженим екстернальним локусом контролю сформувати здорові стосунки, тому нас цікавить контекст вивчення співзалежності та безпосередньо різних складових суб'єктивного контролю.

Таким чином, можемо підсумувати, що зв'язок співзалежності та локусу контролю полягає у тому, що скоріш за все, особистість із зовнішнім локусом контролю може бути більш схильною до співзалежності. Такі особи можуть виявляти залежність від зовнішніх факторів, думок інших, що може сприяти розвитку співзалежних відносин. З іншого боку, особистості із внутрішнім локусом контролю, можуть бути менш схильні до співзалежності. Вони більше покладаються на власні зусилля та внутрішні ресурси, що допомагає їм у створенні більш незалежних та здорових відносин. Тому локус контролю може впливати на те, як особа сприймає

себе у відносинах та її здатність управляти власним життям, що відображається у взаємозв'язку з рівнем співзалежності.

Висновки до I розділу

1. Співзалежність в психології розглядається, як патологічний стан особистості, який проявляється в постійній концентрації думки на іншій людині чи об'єкті та залежності від нього; Для співзалежної особи властивою є повна поглиненість та сильна емоційна, соціальна або фізична залежність від іншої людини.
2. Причинами виникнення співзалежності є наслідки психологічної хвороби, захисна реакція, комплекс рис характеру чи невротичний внутрішньоособистісний конфлікт, незавершеність етапів розвитку, дисфункціональні сімейні структури або система поведінки.
3. Основними факторами, які покладені в основу розвитку співзалежності визначають гендерний, внутрішньоособистісний, виховний та еволюційний; Співзалежність є динамічним процесом, який включає фазу заклопотаності, самозахисту, адаптації та виснаження.
4. Під локусом контролю в психології розуміється суб'єктивна оцінка особистості її здатності контролювати події власного життя. Виділяються інтернальний та екстернальний локуси, які вказують на внутрішній або зовнішній контроль відповідно. Локус контролю впливає на ставлення особистості до себе та до зовнішнього світу. Люди з екстернальним локусом частіше відчують безпорадність, а інтернальний локус пов'язують з більшою самостійністю та внутрішнім контролем.

Результати останніх досліджень свідчать про зв'язок співзалежності з різними факторами, такими як самооцінка, тривожність, ірраціональні установки, дитячі травми, локус контролю.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЛОКУСА КОНТРОЛЯ У МОЛОДИХ ЧОЛОВІКІВ ТА МОЛОДИХ ЖІНОК

2.1. Мета та задачі дослідження

В попередньому розділі нашої роботи, нами був проведений теоретичний аналіз поняття співзалежності та локуса контролю особистості. Результати досліджень, які проводилися в контексті вивчення співзалежності та самосвідомості особистості свідчать про наявність певних ознак, які призводять до динаміки співзалежності особистості. Однією з цих ознак виступає локус контролю особистості, який проявляється у відповідальності за власні вчинки та дії людини.

Метою дослідження є вивчення зв'язку співзалежності та локуса контролю особистості, проведення порівняльного аналізу зв'язку співзалежності та локуса контролю особистості у молодих чоловіків та молодих жінок.

Завданнями дослідження є:

1. Провести діагностику співзалежності локуса контролю особистості у молодих чоловіків та молодих жінок;
2. Визначити зв'язок співзалежності та локусу контролю особистості в означених групах досліджуваних;
3. Провести порівняльний аналіз співзалежності та локусу контролю у молодих чоловіків та жінок.

2.2. Соціально –демографічний опис вибірки

В емпіричному дослідженні взяли участь 30 жінок та 25 чоловіків, віком від 20 до 30 років, частина з яких є працюючими, або працюючими студентами останніх курсів різних закладів вищої освіти, зокрема Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Львівського національного університету «Львівська політехніка», Львівської національної академії мистецтв, Класичного Приватного Університету міста Запоріжжя, Запорізького національного університету. Досліджувані мають різну освіту, зокрема у сферах психології, геодезії та землеустрою, дизайну, графічного дизайну, журналістики, економіки. Досліджувані

працюють у різних сферах діяльності, зокрема у сфері обслуговування, фінансів, ІТ, продажі, освіти, краси та спорту, акторського мистецтва. З 30 досліджуваних жінок, у відносинах або заміжними є 25 осіб, не перебувають у стосунках – 5 осіб. З 25 досліджуваних чоловіків, у відносинах або одруженими є 14 осіб, не перебувають у стосунках – 11 осіб.

2.3. Опис процедури та методів дослідження

В ході дослідження нами було застосовано 3 діагностичні методики:

1) «Шкала вимірювання рівня співзалеженості» [12]

Авторами методики є творцями є Джудіт Фішер та Лінда Спанн, обидві з Департаменту людського розвитку та сімейних досліджень Техаського технологічного університету. Шкала містить 16 тверджень, які використовується для вимірювання рівня співзалежності з метою її операціоналізації як розладу особистості. Кожне твердження оцінюється респондентами за 6-бальною шкалою Лайкерта (від «абсолютно не погоджуюсь» до «абсолютно погоджуюсь») і підсумовується двома зворотньо закодованими пунктами. Критеріями інтерпретації в залежності від суми балів є норма, помірно виражена співзалежність і сильна співзалежність, чим менший бал, тим нижчий рівень співзалежності.

2) Тест профілю відносин (Relationship Profile Test) [10]

Методика створена Р. Борштейном у 2001 році, спрямована на діагностику таких міжособистісних феноменів, як деструктивна надзалежність - сильна потреба в емоційній близькості, любові та прийнятті з боку значимих інших, здорова залежність - здатність звертатися за допомогою у міру виникнення об'єктивної необхідності та вміння встановлювати довгострокові емоційні відносини, і деструктивне відділення - нездатність, встановлювати тісні відносини уподобання. Опитувальник складається з 30 тверджень, ступінь згоди з якими досліджуваний висловлює за 5-бальною шкалою. При цьому тестові норми за шкалою деструктивної надзалежності розрізняються для чоловіків та жінок.

3) Методика «Рівень суб'єктивного контролю» (РСК) [10]

Опитувальник рівня суб'єктивного контролю призначений для діагностики інтернальності - екстернальності, тобто ступеня готовності людини брати на себе відповідальність за те, що відбувається з нею навколо неї. Він дозволяє швидко та ефективно оцінити сформований локус контролю над різними життєвими ситуаціями. Розроблено Бажиним Є., Голинкіною Є., Еткіндом А. на основі базисної шкали Дж.Роттера. Опитувальник РСК складається з 44 пунктів. Він містить загальну шкалу інтернальності та 6 додаткових шкал середнього рівня узагальнення, які пов'язані з різними сферами, з сферою міжособистісних, сімейних стосунків, а також РСК щодо хвороб, здоров'я, сфери невдач та досягнень.

Збір даних проводився шляхом заповнення гугл – форми, надісланої на електронні адреси. Гугл-форма включала певний набір запитань відповідно до описаних методик.

Для обробки результатів застосовувались наступні методи математичної обробки: кореляційний аналіз Спірмена, який дозволяє нам визначити наявність взаємозв'язків між змінними в межах однієї досліджуваної групи та U-критерій Манна-Уїтні, що дозволяє провести аналіз розбіжностей між досліджуваними групами.

2.4. Аналіз та інтерпретація результатів зв'язку співзалежності та локуса контролю у жінок

Задля визначення взаємозв'язку між шкалою рівня співзалежності та профілю відносин у групі жінок, було проведено кореляційний аналіз Спірмена. При цьому були отримані наступні результати, показані в таблиці 1:

Таблиця 1

Дані кореляційного аналізу зв'язку загального рівня співзалежності (методика «Шкала вимірювання рівня співзалеженості» Л. Спанн та Д. Фішера) та її підструктур (Тест профілю відносин (Р. Борнштейн) (Relationship Profile Test)) у групі жінок

Шкали	Рівень співзалежності	
	Коефіцієнт	p
Деструктивна надзалежність	0,517**	0,003
Дисфункціональне відділення	- 0,091	0,632
Здорова залежність	- 0,482**	0,006

З наведеної таблиці можна побачити, що було виявлено дві кореляції серед представників першої групи, між рівнем співзалежності та деструктивною надзалежністю, рівнем співзалежності та здоровою залежністю. Один зв'язок є негативними, а другий – позитивним, обидва більш значущі. Чим більший рівень співзалежності, тим нижчі показники здорової залежності. Також чим більший рівень співзалежності, тим вищі показники деструктивної надзалежності.

Спробуємо припустити, що такі результати обумовлені тим, що співзалежність переважно - це негативне явище, що супроводжується руйнівними процесами всередині особистості, тому вона позитивно пов'язана із деструктивною надзалежністю, а здорова залежність здатна відштовхувати особистість від соціальних контактів та спілкування, тому зв'язок і може бути негативний.

Далі задля визначення зв'язку співзалежності та локуса контролю особистості серед представників жіночої статі, ми використовували коефіцієнт кореляції Спірмена. При цьому були отримані наступні результати, висвітлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Дані кореляційного аналізу зв'язку загального рівня співзалежності та локуса контролю особистості у групі жінок

Рівні суб'єктивного контролю	Рівень співзалежності	
	Коефіцієнт	p

Загальна інтернальність	- 0,41*	0,024
У сфері досягнень	- 0,501*	0,005
У сфері невдач	- 0,109	0,565
У сімейних відносинах	0,02	0,916
У виробничих відносинах	- 0,277	0,139
У міжособистісних відносинах	- 0,446*	0,013
У відносинах здоров'я	0,032	0,867

З отриманих даних бачимо, що наявні три негативні значущі кореляції між рівнем співзалежності та наступними рівнями суб'єктивного контролю: загальна інтернальність, у сфері досягнень та міжособистісних відносинах. Тобто, при збільшенні рівня співзалежності, у загальній інтернальності, сфері досягнень та міжособистісних відносинах локус контролю буде екстернальним.

Отже, шляхом кореляційних досліджень нами зафіксовано зв'язок різних рівнів суб'єктивного контролю зі співзалежністю особистості у жінок. Ми можемо припустити, що такі результати можуть бути обумовлені декількома причинами: перша полягає у тому, що високий результат за інтернальністю передбачає, що особистість приймає на себе відповідальність за всі дії та ситуації, а співзалежні люди частіше за все бачать щастя в особі, від якої вони залежать, тому дані показники мають негативний зв'язок, друга полягає у тому, що високий результат за співзалежністю може передбачати, що така людина велику кількість часу та сил приділяє іншій особистості, нехтуючи власними планами та цілями, так само і по відношенню до міжособистісних відносин, залежна людина не матиме достатньої кількості часу і сил для людей, від яких вона не залежна.

Таблиця 3

Дані кореляційного аналізу зв'язку підструктур співзалежності та локусу контролю у групі жінок

	Деструктивна надзалежність	Дисфункціональн е відділення	Здорова залежність
--	----------------------------	------------------------------	--------------------

Рівні суб'єктивного контролю:	Коефіцієнт	p	Коефіцієнт	p	Коефіцієнт	p
Загальна інтернальність	- 0,2	0,289	0,288	0,122	0,359	0,051
Сфера досягнень	- 0,375*	0,041	0,34	0,066	0,283	0,129
Сфера невдач	- 0,022	0,908	0,115	0,544	0,134	0,482
Сімейні відносини	0,028	0,883	- 0,219	0,246	0,043	0,821
Виробничі відносини	- 0,091	0,632	0,267	0,154	0,275	0,141
Міжособистісні відносини	- 0,23	0,222	0,304	0,102	0,38*	0,038
Відносини здоров'я	0,189	0,318	0,13	0,494	0,066	0,728

З наведеної таблиці бачимо, що наявні одна позитивна та одна негативна кореляції. Було виявлено негативний значущий зв'язок між деструктивною надзалежністю та сферою досягнень. Тобто, чим більше буде вираженою деструктивна надзалежність, тим меншими будуть показники за сферою досягнень. Наявний значущий позитивний зв'язок між здоровою залежністю та міжособистісними відносинами. Тобто, чим більше вираженою буде здорова залежність, тим більшими будуть показники за міжособистісними відносинами.

Виходячи з наявних даних, припускаємо, що результат може бути обумовлений декількома причинами, перша з них може бути те, що деструктивна надзалежність здатна порушувати функціонування людини, руйнувати її особистість, у результаті чого у неї не буде ресурсу та прагнення чогось досягати. Здорова залежність не чинить значний руйнівний вплив на людину, не потребує від неї значної витрати сил, тому може й не заважати розвитку міжособистісних відносин.

Зафіксовано зв'язок між співзалежністю та локусом контролю у групі жінок. Виявлено три негативні значущі кореляції між рівнем співзалежності та суб'єктивним контролем (загальна інтернальність, у сфері досягнень та міжособистісних відносинах). При збільшенні рівня співзалежності, локус контролю стає екстернальним у зазначених сферах. Високий рівень співзалежності може спричиняти негативний вплив на особистість, утруднюючи особистісний розвиток, обмежуючи самореалізацію та порушуючи міжособистісний взаємозв'язок, комунікацію.

2.5. Аналіз та інтерпретація результатів зв'язку співзалежності та локуса контролю у чоловіків

Наступним кроком нашого аналізу результатів є вивчення зв'язку співзалежності та локуса контролю у чоловіків. Задля визначення взаємозв'язку у групі чоловіків, було проведено кореляційний аналіз Спірмена. При цьому були отримані наступні результати, показані в таблиці 4:

Таблиця 4

Дані кореляційного аналізу зв'язку загального рівня співзалежності (методика «Шкала вимірювання рівня співзалеженості» Л. Спанн та Д. Фішера) та її підструктур (Тест профілю відносин (Р. Борнштейн) (Relationship Profile Test)) у групі чоловіків

Шкали	Рівень співзалежності	
	Коефіцієнт	p
Деструктивна надзалежність	0,533**	0,006
Дисфункціональне відділення	0,109	0,604
Здорова залежність	- 0,018	0,93

З наведеної таблиці можна побачити, що у другій групі наявна одна позитивна кореляція між рівнем співзалежності та деструктивною надзалежністю. Є більш

значущий зв'язок, чим більшим буде рівень співзалежності, тим вищими будуть показники за деструктивною надзалежністю.

Таблиця 5

Дані кореляційного аналізу зв'язку загального рівня співзалежності та локуса контролю особистості у групі чоловіків

Рівні суб'єктивного контролю	Рівень співзалежності	
	Коефіцієнт	p
Загальна інтернальність	- 0,477*	0,016
У сфері досягнень	- 0,456*	0,022
У сфері невдач	- 0,151	0,471
У сімейних відносинах	- 0,177	0,397
У виробничих відносинах	- 0,208	0,318
У міжособистісних відносинах	- 0,258	0,214
У відносинах здоров'я	- 0,29	0,16

З отриманих нами результатів можна побачити, що наявні дві негативні кореляції за показниками другої групи між рівнем співзалежності та рівнем суб'єктивного контролю у сфері загальної інтернальності і досягнень. Тобто, наявний негативний значущий зв'язок за даними показниками. Чим вищим буде рівень співзалежності, тим більший у сфері загальної інтернальності та досягнень буде екстернальний локус контролю.

Таблиця 6

Дані кореляційного аналізу зв'язку підструктур співзалежності та локусу контролю у групі чоловіків

	Деструктивна надзалежність	Дисфункціональна відділення	Здорова залежність
--	----------------------------	-----------------------------	--------------------

Рівні суб'єктивного контролю:	Коефіцієнт	p	Коефіцієнт	p	Коефіцієнт	p
Загальна інтернальність	- 0,443*	0,027	- 0,095	0,65	0,082	0,696
Сфера досягнень	- 0,61**	0,001	0,064	0,762	- 0,096	0,65
Сфера невдач	0,17	0,416	0,303	0,142	0,118	0,574
Сімейні відносини	- 0,351	0,085	- 0,124	0,555	- 0,131	0,534
Виробничі відносини	- 0,193	0,354	- 0,002	0,993	0,159	0,448
Міжособистісні відносини	- 0,338	0,099	- 0,066	0,753	- 0,024	0,909
Відносини здоров'я	- 0,307	0,135	0,143	0,496	0,111	0,596

В групі досліджуваних нами чоловіків бачимо наявні два негативних значущих зв'язки - за деструктивною залежністю у відношенні загальної інтернальності та сфери досягнень, тобто, високі показники за першим, будуть знижувати значимість другого.

Зафіксовано зв'язок між співзалежністю та локусом контролю у групі чоловіків. Виявлено дві негативні значущі кореляції між рівнем співзалежності та суб'єктивним контролем (загальна інтернальність, у сфері досягнень). При збільшенні рівня співзалежності, локус контролю стає екстернальним у зазначених сферах. Так само, як і у груп досліджуваних нами жінок, ми припускаємо, що високий рівень співзалежності може спричиняти негативний вплив на особистість, обмежуючи мотивацію до самостійних дій і розвитку особистих навичок та здібностей.

2.6. Порівняльний аналіз співзалежності та локусу контролю у молодих чоловіків та жінок

Нами було проведення обчислення середніх показників з отриманих результатів групи чоловіків та групи жінок та проведено їх порівняльний аналіз.

Таблиця 7

Дані порівняльного аналізу двох груп у середніх балах за загальним рівнем співзалежності (методика «Шкала вимірювання рівня співзалеженості»

Л. Spann та Д. Фішера)

№ групи	Рівень співзалежності
1 група (жінки)	43,83
2 група (чоловіки)	46,28

З отриманих результатів можна побачити, що друга група, до якої входять чоловіки, має більше середнє значення за рівнем співзалежності.

Для наочності відмінності у середніх показниках за рівнями співзалежності відображені на рис.1.

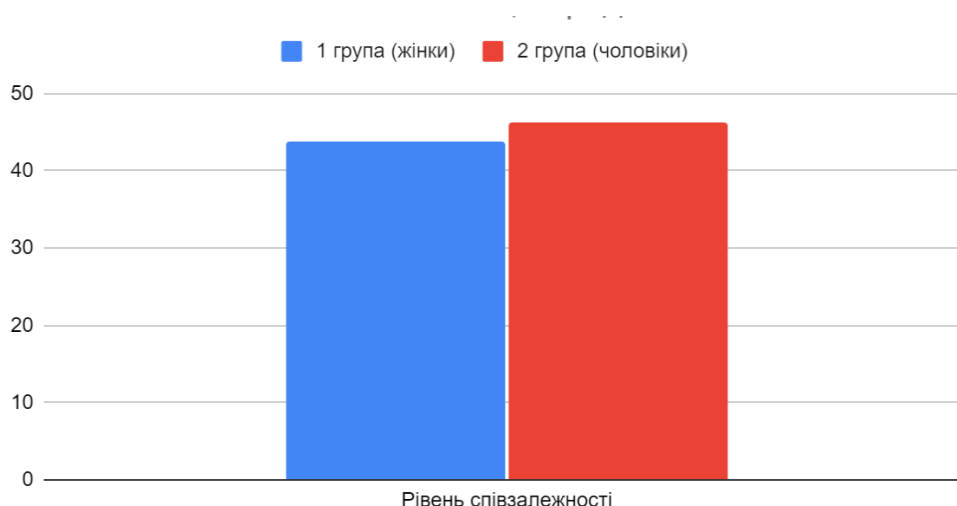

Рис.1: Середні показники за загальним рівнем співзалежності (методика «Шкала вимірювання рівня співзалеженості» Л. Spann та Д. Фішера)

Далі нами було здійснено порівняння середніх значень групи жінок та чоловіків за профілем відносин. Порівняння результатів двох груп у середніх балах за профілем відносин відображено у таблиці 2

Таблиця 8

Дані порівняльного аналізу двох груп у середніх балах за профілем відносин (Тест профілю відносин (Р. Борнштейн) (Relationship Profile Test))

№ групи	Деструктивна надзалежність	Дисфункціональне відділення	Здорова залежність
1 група (жінки)	29,53	34,13	33,86
2 група (чоловіки)	28,6	35,88	34,04

З отриманих результатів бачимо, що за деструктивною надзалежністю перша група має більше середнє значення – 29,53 (друга група – 28,6). За дисфункціональним відділенням найбільше середнє значення має друга група – 35,88, що на 1,75 одиниць більше, аніж показник першої групи. За здоровою залежністю найбільший показник середнього значення має група чоловіків.

Таким чином, друга група переважає першу за двома показниками, найбільша різниця спостерігається за дисфункціональним відділенням, а найменша – за здоровою залежністю. Перша група, що складається з жінок, має найбільший середній показник - дисфункціональне відділення, а найменший за значенням деструктивної надзалежності. Друга група, яка складається із чоловіків, має найбільший середній показник за дисфункціональним відділенням, а найменший за значенням деструктивної надзалежності. Можна стверджувати, що найбільші та найменші значення в першій і другій групі – однакові.

Для наочності відмінності у середніх показниках за профілем відносин, дані відображені на Рис.2.

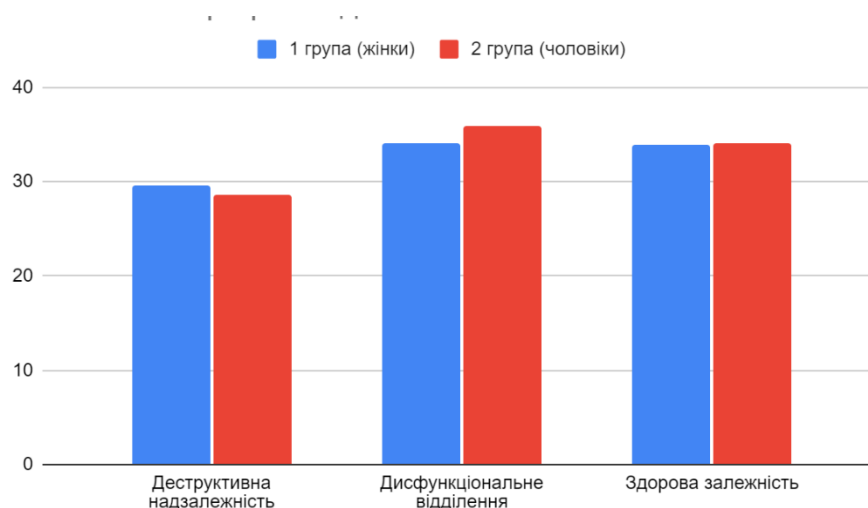

Рис.2: Середні показники за підструктурами спвзалежності (Тест профілю відносин (Р. Борнштейн) (Relationship Profile Test))

Далі нами було здійснено порівняння середніх значень групи жінок та чоловіків за методикою рівня суб'єктивного контролю. Порівняння результатів двох груп у середніх балах відображено у табл. 3

Таблиця 9

Дані порівняльного аналізу двох груп у середніх балах за рівнем суб'єктивного контролю (методика «Рівень суб'єктивного контролю» (РСК) М.Еткінда.)

№ групи	Загальна інтернальність	У сфері досягнень	У сфері невдач	У сімейних відносинах	У виробничих відносинах	У міжособистісних відносинах	У відносинах здоров'я
1 група (жінки)	4,63	5,76	4,13	4,66	4,43	5,06	4,93
2 група (чоловіки)	5,08	6,12	4,88	5,8	4,36	5,36	5,16

З даної таблиці бачимо, що за показниками загальної інтернальності, за сферою досягнень, за сферою невдач друга група має найбільший середній показник. За сімейними відносинами найбільший середній показник отримала також друга група

За виробничими відносинами найбільший середній показник має перша група досліджуваних – жінки. У відносинах здоров'я та міжособистісних відносинах найбільший середній показник має друга група.

Друга група, до якої входять представники чоловічої статі, найбільше переважає першу за показниками «У сімейних відносинах» та «Сферою невдач», а найменше за значенням «У відносинах здоров'я». Перша група має лише один показник, що більший за значення другої групи – «У виробничих відносинах». У першій групі найбільша кількість середніх значень спостерігається за «У сфері досягнень», а найменше – «У сфері невдач». У другій групі найбільша кількість середніх значень спостерігається за «У сфері досягнень» та «У сімейних відносинах», найменша – «У виробничих відносинах».

Для наочності відмінності у середніх показниках за рівнем суб'єктивного контролю серед двох груп – відображені на мал.3.

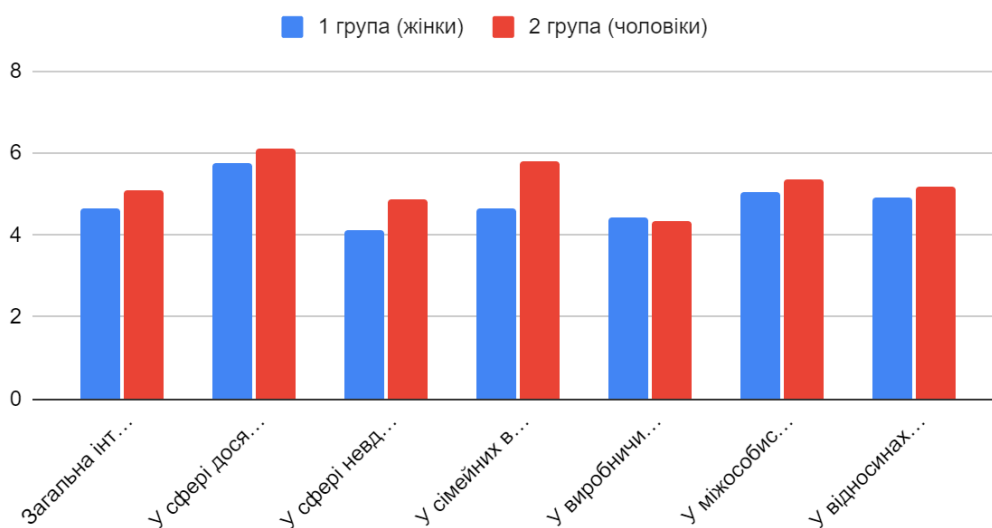

Рис.3: Середні показники за рівнем суб'єктивного контролю

Для проведення порівняльного аналізу і визначення значимості відмінностей між першою та другою групами було використано U- критерій Манна-Уїтні. Вихідні дані містяться у Додатку Б. Отримані нами результати показують, що немає значущих відмінностей між групами чоловіків та жінок за рівнем співзалежності. Скоріш за все,

відмінності у досліджуваних групах незначні або відсутні. Значущі відмінності між групами чоловіків та жінок за профілем відносин також відсутні. Результати відмінностей за рівнем суб'єктивного контролю відображено у таблиці 10.

Таблиця 10

Дані статистичного аналізу розбіжностей за методом Манна-Уїтні (за методикою рівня суб'єктивного контролю)

№	Рівні суб'єктивного контролю:	U	p
1.	Загальна інтернальність	332	Не значущі
2.	Сфера досягнень	344	Не значущі
3.	Сфера невдач	285	Не значущі
4.	Сімейні відносини	210	Значущі при $p \leq 0,01$
5.	Виробничі відносини	367	Не значущі
6.	Міжособистісні відносини	339	Не значущі
7.	Відносини здоров'я	358	Не значущі

Критичне значення U для 30 та респондентів 25	
При $p \leq 0,05$	При $p \leq 0,01$
U= 277	U= 236

З наведених даних бачимо, що наявна одна значуща відмінність між групами за рівнем суб'єктивного контролю – сімейні відносини.

Отже, досліджувані нами чоловіки мають більший рівень співзалежності. Також, досліджувані нами чоловіки мають більшу екстернальну направленість у різних сферах життя порівняно із досліджуваними нами жінками, особливо у сфері сімейних відносин. Ми припускаємо, що такі результати можуть бути обумовлені більшою відповідальністю в інших сферах, наприклад в робочих відносинах чоловік звикає брати відповідальність на себе, а в сімейних - перекладати на інших, таким чином прагнучи до балансу.

Висновки до 2 розділу

1. Зафіксовано зв'язок між співзалежністю та рівнями суб'єктивного контролю в досліджуваних нами групах молодих чоловіків та молодих жінок. В кожній з досліджуваних груп вивчений зв'язок має свої певні особливості.
2. Досліджувані нами чоловіки мають більший рівень співзалежності на відміну від досліджуваних нами жінок. Чоловіки мають властивості перекладати відповідальність на інших людей, обставини тощо у різних сферах, особливо у досягненні особистісних цілей та подружніх стосунках.
3. Досліджувані нами жінки, на відміну від досліджуваних чоловіків, мають зовнішній локус контролю у сфері професійних відносин. Виявлено, що у досліджуваним жінкам властиво більше брати відповідальність на себе у сімейних стосунках, ніж чоловікам. Співзалежним жінкам важче спілкуватися, сприймати інших та будувати здорові та задовільні стосунки через велике перекладання відповідальності на інших.
4. Зафіксовано значущі відмінності в рівні інтернальності в області сімейних стосунків в групах чоловіків та жінок, при цьому чоловікам властивий значно вищий рівень екстернальності. Ми припускаємо, що такий результат може бути обумовлений вищим рівнем відповідальності у інших сферах, де чоловіки відчують більшу значущість.
5. При проведенні кореляційного аналізу було виявлено, що в обох групах досліджуваних більший рівень співзалежності викликає нижчі показники здорової залежності та вищі показники деструктивної надзалежності.

ВИСНОВКИ

1. Співзалежність –це патологічний стан, де особистість зосереджена на іншій людині, має повну залежність від неї, що проявляється у сильній емоційній, соціальній або фізичній залежності, має різні фактори розвитку та причини виникнення. Співзалежність особистості взаємопов'язана із локусом контролю, як така, що прямо впливає на нього, викликаючи більшу тенденцію до зовнішнього контролю.
2. Зафіксовано зв'язок бажання жертвувати собою, своїми потребами та інтересами на благо іншим з локусом контролю в досліджуваних нами групах молодих чоловіків та молодих жінок.
3. Зафіксований нами зв'язок різних складових суб'єктивного контролю зі співзалежністю у чоловіків показує, що при збільшенні рівня співзалежності, спостерігаємо зменшення показників рівня суб'єктивного контролю у загальному рівні відповідальності за свої дії та вчинки та сфері, яка пов'язана із досягненням цілей, успіхом.
4. Досліджуваним нами молодим жінкам, при збільшенні рівня співзалежності, властиво зменшення показників рівня суб'єктивного контролю у загальній інтернальності, сфері досягнень та сфері міжособистісної комунікації, будуванню стосунків з людьми. Ми припускаємо, що такі результати можуть бути обумовлені по-перше, тим, що співзалежні жінки частіше за все бачать щастя в особі, від якої вони залежать, тому дані показники мають негативний зв'язок, по-друге, високий показник співзалежності передбачає, що жінки досліджуваної нами групи велику кількість часу та сил приділяє іншій особистості, нехтуючи власними планами та цілями, так само і по відношенню до міжособистісних відносин.
5. Зафіксовано значущу відмінність у групах досліджуваних нами чоловіків та жінок – за складовою суб'єктивного контролю у сфері сімейних відносин: жінкам нашої групи властивий значно вищий рівень суб'єктивного контролю, ніж досліджуваним чоловікам. На нашу думку, це може бути пояснено більшою

відповідальністю чоловіків в інших сферах життєдіяльності. Виявлено, що досліджуваним нами чоловікам властивий вищий рівень співзалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Боженко В. Г. Психологічні аспекти феномену співзалежних стосунків у парі. *Досягнення сучасної психологічної науки та практики: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 24 березня 2020. Донецьк, 2020. С. 7–9. URL: <https://jamp.donnu.edu.ua/article/view/7863>*
- 2.Демчук О. Локус контролю у структурі я-концепції особистості як когнітивна детермінанта вибору копінг-стратегій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. № 2(1). С. 53–58. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvkhp_2016_2\(1\)__11](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvkhp_2016_2(1)__11)*
- 3.Дмишко О. Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2008. № 8-9. С. 47–51. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/5723>*
- 4.І.О Кочарян, С.О Кочарян, О.О Феденко. Особистісна саморегуляція співзалежних дівчат. *Вісник Харківського національного університету №1065 Серія: Психологія. 2013.URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKhIPC_2013_1065_52_7.pdf*
- 5.Коляда Н., Гуйван К. Особливості феномену співзалженості у сучасній психології. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали IX Всеукр. наук. конф., 15–16 квіт.2021 р. Суми, 2021. С. 369–374. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/84748>*
- 6.Лиманкіна А. І. Сучасні підходи до розуміння дефініції феномена «співзалежність». *Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2022. № 3. С. 62–65. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/144>*
- 7.Мілушина М. Специфіка динамічних проявів розвитку співзалежності. *Актуальні проблеми психології. Т. 7. № 37. С. 135–143.*

8. Мілушина М., Луценко О. Психологічні особливості прояву співзалежності в поведінці матерів наркозалежних. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Психологічні науки.* 2014. № 1 (7). С. 59–63. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/1/13.pdf>
9. Предко В. В. Психологічне значення внутрішнього локусу контролю особистості в постковідний період. *Харківський осінній марафон психотехнологій: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., 26-28 жовт. 2023 р. Харків, 2023.* С. 79–81. URL: https://lib.iitta.gov.ua/737942/1/konf_2023.pdf
10. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник [Текст] / [уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище]. - Вид. 2-ге, виправл. - Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. -616 с
11. Рощина Т. КПТ співзалежності (на прикладі клінічного випадку): дипломна робота. Київ, 2017. 44 с. URL: <https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Roshhyna-T.-KPT-spivzalezhnosti.pdf>.
12. Тест на співзалежність | Психосома. Психосома. URL: <https://psyhosoma.com/uk/test-na-spivzalezhnist/>.
13. A Measure of Interpersonal Dependency / R. M. A. Hirschfeld, G. L. Clerman, H. G. Gouch et al. *Journal of Personality Assessment.* 1977. Vol. 41, Iss. 6. P. 610–618. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4106_6
14. O'Brien P. Codependency: A disorder separate from chemical dependency. *Journal of Clinical Psychology.* 1992. Vol. 48. P. 129–136. URL <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1556208/>
15. Philips R. D. *Structural Symbiotic Systems.* New York: Human Esteem Publ., 1987. 132 p.
16. Potter-Efron R. T. Outpatient co-dependency treatment. *Alcohol. Treat. Quart.* 1989. V. 6, No 1. P. 151–167.
17. Prest L. A. Family systems theory: a unifying framework for codependence. *The American Journal of Family Therapy.* 1993. Vol. 21, No 4. P. 352–360. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01926189308251005>

18. Weinhold B., Barry K., Janae B. Breaking Free of the Co-Dependency Trap. San Francisco: New World Library, 2006. 272 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Breaking_Free_of_the_Co_Dependency_Trap.html?id=YMlbLEq9BIoC&redir_esc=y

Анотація

Зв'язок співзалежності та локуса контролю особистості. Лотарьова Юлія. – Кваліфікаційна робота.

В кваліфікаційній роботі досліджувався зв'язок співзалежності та локуса контролю особистості в групах різної статі. Групами досліджуваних стали жінки та чоловіки молодого віку, в кожній з яких було зафіксовано певні зв'язки між співзалежністю та локусом контролю. Було виявлено, що у співзалежних жінок екстернальний локус контролю виявляється у сфері досягнень та міжособистісних відносинах, тоді як у чоловіків тільки у сфері досягнень. Були зафіксовані відмінності у групах досліджуваних, які показали, що чоловікам більш властивий екстернальний локус контролю у сімейних відносинах, що ми пов'язуємо з вищим рівнем відповідальності у інших сферах, де чоловіки відчують більшу значущість.

Ключові слова: співзалежність, локус контролю, екстернальний локус, інтернальний локус, молоді чоловіки, молоді жінки.

Annotation

Connection between responsibility and locus of control of specialness. Lotaryova Yulia. – Qualification work.

The qualifying work investigated the relationship between codependency and locus of control of personality in groups of different genders. The research groups were women and men of young age, in each of which certain connections between codependency and locus of control were recorded. It was found that codependent women have an external locus of control in the sphere of achievement and interpersonal relationships, while men only have it in the sphere of achievement. Differences were recorded in the groups of subjects, which showed that men are more characterized by an external locus of control in family relationships, which we associate with a higher level of responsibility in other areas where men feel more significant.

Keywords: coexistence, locus of control, external locus, internal locus, young men, young women.